

ВІДГУК

офіційного опонента – начальника консультативно-контрольного відділу Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України, доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Дрозд Валентини Георгіївни на дисертаційне дослідження Ушканенка Едуарда Олександровича на тему: «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів. Вона обумовлена тими обставинами, що потреби практичної діяльності у боротьбі зі злочинністю обумовлюють необхідність розробки нового інструментарію розслідування кримінальних правопорушень або удосконалення існуючого.

Як свідчать емпіричні дані, вчинення прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, викликає особливий суспільний резонанс. Водночас, розглядуваним кримінальним правопорушенням притаманний ряд особливих ознак, а їх розслідування супроводжується рядом складнощів, пов'язаних із недоліками кримінального процесуального законодавства, необхідністю вирішення особливих організаційних завдань, забезпечення взаємодії із державними і правоохоронними органами, необхідністю установаження системи корупційних зв'язків, подолання протидії розслідуванню, і поряд із вказаним – відсутністю криміналістичних рекомендацій щодо вирішення ряду важливих завдань розслідування.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди є складним процесом, який обумовлюється й механізмом події.

Проведений аналіз кримінальних проваджень та статистичних даних у межах предмету дослідження демонструє недостатню ефективність засобів і методів, які використовують правоохоронні органи під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, свідчить про складнощі доказування обставин таких кримінальних

Дніпровський державний університет	
внутрішні справи	
Вис. №	2591
« 08 »	11 20 24 р.
Основний док.	13
Додаток	—

правопорушень, що унеможливило досягнення завдань кримінального провадження.

Тому розробка проблематики та формування дієвих практичних рекомендацій щодо їх реалізації – вбачається надзвичайно важливою.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження Е.О. Ушканенка є актуальним та присвячене формуванню теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується й тим, що обрана тема дослідження пов'язана із виконанням завдань, визначених у **нормативно-правових актах, наукових програмах та планах**. Так, дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України «Про засади державної антикорупційної політики та 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-IX, Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 № 109), Основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2020–2024 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження Е.О. Ушканенка

базується на основі загальнонаукових та спеціальних методів пізнання соціальних явищ і процесів, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачем у дисертації методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслуговує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації наукових засад – щодо з'ясування особливостей розслідування корупційних кримінальних правопорушень і безпосередньо – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

Дисертант у роботі використав належні емпіричні джерела: статистичні й аналітичні матеріали МВС України, НП України, НАБУ, Офісу Генерального прокурора, ДБР, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 76 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ч. 3, ч. 4 ст. 368 КК України здійснювалось протягом 2012–2024 років; результати анкетування 62 слідчих Національної поліції України, 39 детективів НАБУ, 28 працівників ДБР, 36 суддів Вищого антикорупційного суду й судів загальної юрисдикції. Емпіричні дослідження проводилися в усіх регіонах України. Використано власний практичний досвід здобувача з проблематики дослідження.

Новизна представлених проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результатам дисертаційного дослідження Е.О. Ушканенка характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що на основі ґрунтовного вивчення законодавства, наукових праць, слідчої, судової та експертної практики, у дисертаційній роботі комплексно сформовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо розслідування

прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, розроблено низку положень, висновків і рекомендацій, які становлять наукову новизну, зокрема:

вперше:

– сформовано криміналістичну характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди як результат аналізу її кількісно-якісних характеристик. Це – кримінально-правова складова (аналіз складу кримінального правопорушення), кримінологічна складова (вивчення причин, умов, показників, що відображають структуру та динаміку вчинення кримінальних правопорушень), оперативно-розшукова складова (зміст оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, запобігання та документування фактів протиправної діяльності); власне криміналістична складова (ґрунтується на відображенні криміналістично значущої інформації та виокремленні закономірностей роботи з нею). Вказані складові становлять цілісну криміналістичну характеристику відповідно до таких елементів: особа правопорушника; спосіб підготовки, безпосереднього вчинення та приховування кримінального правопорушення; слідова картина; обстановка вчинення кримінального правопорушення; предмет посягання;

– доведено, що перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди згідно з КПК України, слід тлумачити розширено, з урахуванням такої обставини, як «з'ясування підстав для особливого порядку кримінального провадження відповідно до глави 37 КПК України». Також, встановлюючи подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини його вчинення), крім аналізу складу кримінального правопорушення згідно зі ст. 368 КК України, слід встановлювати обставини, що становлять криміналістичну характеристику прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, які розширюють уявлення про інформаційну модель учиненого кримінального правопорушення;

– побудовано класифікацію типових слідчих ситуацій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди відповідно до таких критеріїв: 1) особливості виявлення протиправної діяльності (результат оперативно-розшукової діяльності; внаслідок затримання судді «на гарячому»; надходження інформації від заявника на етапі підготовки до вчинення кримінального правопорушення; факт одержання неправомірної вигоди вже відбувся на момент отримання відомостей про подію); 2) обсяг і зміст відомостей, що стосуються події кримінального правопорушення й особи ймовірного підозрюваного (дані відомості відомі; наявні окремі відомості, які підлягають перевірці; є орієнтуюча інформація); 3) співучасть під час учинення кримінального правопорушення (вчинено в співучасті; діяли лише надавач та отримувач неправомірної вигоди); 4) протидія учасників кримінального провадження (наявна протидія в різних формах; протидія відсутня або не виявляється в процесі досудового розслідування); 5) повнота реалізації протиправного умислу (умисел реалізований, предмет неправомірної вигоди отриманий у повному обсязі; умисел реалізований частково) тощо.

Ряд наукових положень за змістом рубрики «наукова новизна» характеризуються як такі, що були удосконалені або дістали подальший розвиток, що відображено за змістом дисертаційного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в дев'яти наукових публікаціях, серед яких: чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, чотири тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Вивчення наукових публікацій ще раз переконує у ґрунтовності та всебічності проведеного наукового дослідження.

Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями, авторефератом дисертації Е.О. Ушканенка з теми дослідження можна прийти до висновку, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації вже впроваджено та можуть бути використані: у правозастосовній діяльності – для вдосконалення процесу розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України); освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з криміналістики, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ); науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень проблем розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи Е.О. Ушканенка відповідає встановленим вимогам. Вона структурована і складається з анотації, вступу, вступ, трьох розділів, що мають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (266 найменувань) і чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 274 сторінки, із них основний текст – 207 сторінок.

Дисертація виконана державною мовою.

Автор системно і логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем згідно предмета дослідження.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена державною та англійською мовами.

У вступі наведено актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, охарактеризовано методи дослідження, визначено наукову новизну отриманих результатів, продемонстровано їх практичне значення, визначено особистий внесок здобувача, вказано відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У першому розділі дисертації «Теоретико-правові засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди» розкриваються питання стану наукової розробленості проблем розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.1), визначаються правові засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.2), висвітлюється міжнародний досвід розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 1.3).

Цілком слушно здобувач, за змістом підрозділу 1.1. дисертації, відзначив внесок учених та практиків щодо розробки проблематики. Акцентовано увагу й на окремих дослідженнях із питань розслідування корупційних кримінальних правопорушень, а саме: В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель «Розслідування злочинів корупційної спрямованості» (2013), Н. В. Кимлик, Р. В. Кимлик, Н. А. Жерж «Розслідування корупційних правопорушень у кримінальному процесі» (2014), М. І. Хавронюк «Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування» (2019).

За результатами дослідницької діяльності у підрозділі 1.2 автором констатовано, що на сьогодні триває активна реалізація системної антикорупційної діяльності на державному рівні. Попри необхідність продовження реформ, значний шлях нашою державою вже пройдено. Його складовою є належна правова основа, зокрема нормативно-правові акти, які регулюють функціонування спеціально створених інституцій, покликаних протидіяти виявам корупції. Подальша діяльність з реформування антикорупційного законодавства має бути спрямована на розроблення практичних механізмів міжнародного співробітництва, що сприятиме

гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями законодавства провідних іноземних держав.

У підрозділі 1.3. дисертації наголошено, що Україна здійснює спроби мінімізувати високий рівень корупції та протидіяти корупційним кримінальним правопорушенням серед суддів, застосовуючи кримінально-правові засоби, які визнано досить ефективними в різних моделях протидії корупції та апробовано в іноземних державах.

У *другому розділі* дисертації «Криміналістична характеристика та організаційно-тактичні засади розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди» висвітлюється криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.1), виокремлюються обставини, що підлягають встановленню під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.2), формуються типові слідчі ситуації розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 2.3).

У підрозділі 2.1. обґрунтовано, що криміналістичну характеристику слід тлумачити як систему типових ознак певного виду кримінального правопорушення, за допомогою якої можна визначити алгоритм дій слідчого (детектива, оперуповноваженого, іншого компетентного суб'єкта) для швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

За змістом підрозділу 2.2. наголошено, що обставини, які підлягають доказуванню, регламентовані ст. 91 КПК України. Крім того, слід урахувувати додаткові обставини, визначені у нормах КПК України, виокремлені наукою криміналістикою.

У *підрозділі 2.3* побудовано класифікацію типових слідчих ситуацій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди відповідно до таких критеріїв: 1) особливості виявлення протиправної діяльності (результат оперативно-розшукової діяльності;

внаслідок затримання судді «на гарячому»; надходження інформації від заявника на етапі підготовки до вчинення кримінального правопорушення; факт одержання неправомірної вигоди вже відбувся на момент отримання відомостей про подію); 2) обсяг і зміст відомостей, що стосуються події кримінального правопорушення й особи ймовірного підозрюваного (дані відомості відомі; наявні окремі відомості, які підлягають перевірці; є орієнтуюча інформація); 3) співучасть під час учинення кримінального правопорушення (вчинено в співучасті; діяли лише надавач та отримувач неправомірної вигоди); 4) протидія учасників кримінального провадження (наявна протидія в різних формах; протидія відсутня або не виявляється в процесі досудового розслідування) та ін.

У *третьому розділі* дисертації «Використання спеціальних знань і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди» виокремлюються форми та особливості використання спеціальних знань під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 3.1), формуються засади проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 3.2), надаються рекомендації щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди (підрозділ 3.3).

У підрозділі 3.1, на основі проведених досліджень виокремлено види спеціальних знань, що використовуються під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. За основу їх виокремлення обрано класифікацію судових експертиз відповідно до критерію застосовуваних спеціальних знань, тобто відповідної галузі знань, яку залучають до виконання завдань кримінального провадження. Обґрунтовано, що основи такої класифікації визначено в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-

методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5.

За змістом підрозділу 3.2, на підставі вивчення думки практиків, здобувачем визначено слідчі (розшукові) дії, проведення яких є типовим під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. До найбільш поширених слідчих (розшукових) дій належить допит та обшук, організаційно-тактичні засади котрих розглянуті здобувачем.

У підрозділі 3.3. здобувачем зауважено, що після прийняття 2012 року КПК України розслідування корупційних кримінальних правопорушень обов'язково передбачає проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У главі 21 КПК України визначено перелік негласних слідчих (розшукових) дій. Виокремлено ті з них, які найчастіше проводять у кримінальних провадженнях щодо прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддею неправомірної вигоди.

Важливо, що висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження. Автором використано значну кількість літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативні акти України, джерела іноземних держав.

Таким чином, дисертація відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Е.О. Ушканенка рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку. Також цінними є рекомендації здобувача з метою підвищення ефективності досягнення завдань кримінального провадження – у нормотворчій та практичній юридичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи дисертацію Ушканенка Едуарда Олександровича, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Висвітлюючи наукову новизну, рубрика «удосконалено», здобувач зазначає, що ним запропоновано практичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди, зокрема допиту й обшуку. Однак, під час публічного захисту дисертації варто уточнити, яку практичну складову мають вказані рекомендації та як вони спрямовані на підвищення ефективності правотворчої та правозастосовної діяльності?

2. За змістом підрозділу 1.2. дисертації, автор наголошує на важливості нормативно-правових актів, які регулюють функціонування спеціально створених інституцій, покликаних протидіяти проявам корупції. Підсумовує, що подальша діяльність з реформування антикорупційного законодавства має спрямовуватися на розробку практичних механізмів міжнародного співробітництва, що сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями законодавства провідних іноземних держав. Однак, не зрозуміло, чи пропонує здобувач конкретні кроки для підвищення ефективності механізму міжнародного співробітництва?

3. За змістом дисертації, вистрілюючи різні аспекти розслідування, здобувачем не розкриваються форми та напрями взаємодії під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. Здобувач розкриває питання діяльності та вирішення завдань такими суб'єктами як Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд та ін., однак цілісного підходу до висвітлення поняття, завдань, форм взаємодії під

розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди – не сформовано.

4. У висновках дисертації не знайшло достатнього відображення питання щодо використання сучасних науково-технічних засобів та інноваційних технологій, які пропонується використовувати під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди.

У той самий час, зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію офіційного опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших авторів мають посилання на відповідні джерела. Дисертаційна робота Ушканенка Едуарда Олександровича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Дисертаційна робота Ушканенка Едуарда Олександровича «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди», є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній стримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і формуванні висновків і пропозицій концептуального змісту щодо розслідування заявленого виду кримінальних правопорушень.

Викладені в авторефераті та дисертації основні положення дослідження є ідентичними.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Ушканенка Едуарда Олександровича на тему: «Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди», є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано низку нових

науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності вирішують важливе наукове завдання. Дана робота відповідає вимогам, сформульованим у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор – **Ушканенко Едуард Олександровича**, при успішному захисті, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

начальник

**консультативно-контрольного відділу
Департаменту забезпечення діяльності
Голови Національної поліції України
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

Валентина ДРОЗД

Підпис Дрозд В.Г. засвідчую

*Перший заступник
начальника Головного
управління Національної
поліції України*

М. Сидиріде